Radiografia a l'ofici de pastor de muntanya

01. Tria d'ovelles a Llessui, al final de la temporada de muntanya.

Un estudi d'àmbit transpirinenc ha permès conèixer el perfil dels professionals de les pastures de muntanya i les condicions de treball que suporten a banda i banda de la frontera. Les conclusions posen en evidència les diferències entre França i Catalunya. Al país veí, la legislació i un programa específic facilita que hi hagi més pastors guardant el bestiar durant l'estiu, amb ajudes per pagar els sous i millorar infraestructures, per exemple. Només un 66% de les persones entrevistades voldria mantenir el seu lloc de treball. Catalunya ha de posar-se les piles si aposta per una ramaderia extensiva que continuï aportant beneficis ambientals i socials al territori.

Text: Maria Diaz de Quijano i Laia Batalla Escola de Pastors de Catalunya.

Imatges cedides per l'Escola de Pastors de Catalunya.

Text elaborat a partir de l'informe "Etat des lieux des pratiques pastorales et de l'emploi dans les Pyrénées" elaborat per la Xarxa Pyrpastum, en el marc del projecte Pyrpastum POCTEFA, descarregable a la web del projecte www.pyrpastum.eu

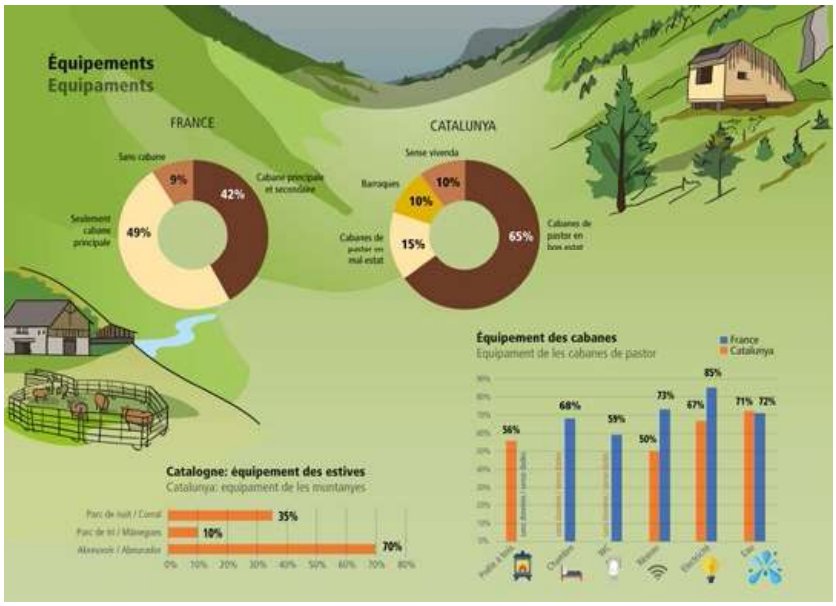
La ramaderia extensiva es basa en l'aprofitament dels recursos naturals del territori per alimentar totalment o parcial els animals a través del pasturatge. Es caracteritza per la utilització de les espècies i races més adaptades a cada zona bioclimàtica i s'ajusta a la disponibilitat dels recursos en l'espai i el temps, combinant producció i sostenibilitat. Aquesta pràctica no fa referència únicament a la cria de bestiar sinó que també genera una sèrie de serveis ambientals i socials. La ramaderia extensiva té un paper fonamental en la configuració del paisatge, especialment a les zones de muntanya, mantenint zones obertes i potenciant la conservació de la biodiversitat, ajuda a reduir el risc d'incendis, **regula els cicles d'aigua i la qualitat del sol, s'adapta i mitiga els efectes del canvi climàtic, genera productes de qualitat i manté un teixit social viu en les zones rural**s.

A les zones de muntanya, a més a més, la ramaderia extensiva juga un paper clau en la viabilitat de les explotacions transhumants i transtermitants (les que realitzen moviments de curt recorregut del bestiar, sovint entre vall i muntanya). En l'època estival, les ramades es desplacen a les estives o muntanyes en alçada per alimentar-se dels recursos farratgers que comencen a créixer més tard i perduraran durant l'estiu, mentre que a les explotacions de les valls o a la plana, es dallarà l'herba que servirà per alimentar els ramats durant els mesos d'hivern. Aquestes muntanyes (o estives, com es diu a França) són les pastures de muntanya que s'exploten a l'estiu, unitats pastorals de 10 hectàrees com a mínim, gestionades col·lectivament o individual, i on els ramats no retornen diàriament a l'explotació.

02. Barracó prefabricat a la muntanya de Boldís.

Sota el nom de pastor i vaquer de muntanya hi ha els oficis d'aquelles persones que guarden i pasturen els animals a muntanya. Aquestes persones gestionen i organitzen la pastura per tal d'assegurar l'alimentació necessària del ramat i la continuïtat dels recursos a curt i llarg termini, tot vetllant pel manteniment de la qualitat i la disponibilitat d'aquests recursos en un futur. Però també s'han d'ocupar de la protecció dels ramats enfront dels grans depredadors, cada cop més habituals, que reclama aplicar una sèrie de pràctiques addicionals. I, a tot això cal sumar-li la gestió dels conflictes amb els altres usuaris de la muntanya (turistes, caçadors, esportistes, naturalistes, etc.) que perceben les restriccions imposades pel pastoralisme com una apropiació de l'espai comú. Vistes la varietat i la importància de les tasques que realitzen aquestes persones, no és d'estranyar, doncs, que el Programa (francès) de Suport a l'Economia de Muntanya del qual en parlarem més endavant, afirmi que "**els impactes positius lligats a la presència de pastors a muntanya són molt nombrosos i sovint incalculables**".

CATALUNYA VERSUS FRANÇA. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Als Pirineus catalans tenim 116 muntanyes on pugen ramats a l'estiu. Tanmateix, només 20 tenen pastors o vaquers contractats que hi estiguin presents durant tota la temporada d'estiva. Això vol dir que només el 17,2% de muntanyes catalanes estan guardades permanentment per persones contractades durant tota la temporada. **A França, en canvi, el 70,3% de muntanyes estan guardades durant tot el període de muntanya.**

Per què a França hi ha tantes més muntanyes guardades que no pas a Catalunya? Qui són els pastors i vaquers a les nostres muntanyes? En quines condicions treballen? Quines dificultats es troben? Què podem fer per fomentar aquest ofici?

Aquestes són algunes de les preguntes que ens hem plantejat en el marc del projecte "Pyrpastum: dinamització de l'espai pastoral i foment de l'ocupació agro-ramadera als dos vessants del Pirineu (2018-2020)" del programa de cooperació transfronterera POCTEFA, realitzat per l'Escola de Pastors de Catalunya, el CFPPA Ariège-Comminges, la Féderation Pastorale de l'Ariège i l'Escola Agrària del Solsonès. El que volem és conèixer i entendre millor la conjuntura de les nostres muntanyes i quines conseqüències té aquesta conjuntura a nivell d'ocupació. Aquest treball ens ha de permetre detectar les millores necessàries més urgents i adaptar la formació a les tendències futures.

A França, una llei i un pla de suport faciliten l'ofici de pastor

Tornem al tema que ens ocupa. Com és que ens trobem amb situacions tan diferents al territori francès i a Catalunya? **A França, des de fa més de 40 anys existeix una llei pastoral** ("Loi n°72-12 du 3 janvier 1972 relative à la mise en valeur pastorale") que ha permès la creació de tres eines essencials per reactivar l'activitat i l'economia pastoral:

Els agrupaments pastorals: organitzacions sense ànim de lucre que agrupen diversos ramaders/es que utilitzen una mateixa muntanya i els permet gestionar la muntanya (contractar pastors/es, fer treballs de millores de les pastures i els equipaments, obtenir ajuts econòmics, etc.).

Les associacions de terres pastorals (ATP), que reagrupen propietaris de terres amb poc valor pastoral ja que són massa petites i estan aïllades. Un cop agrupades, poden ser aprofitades pels ramats.

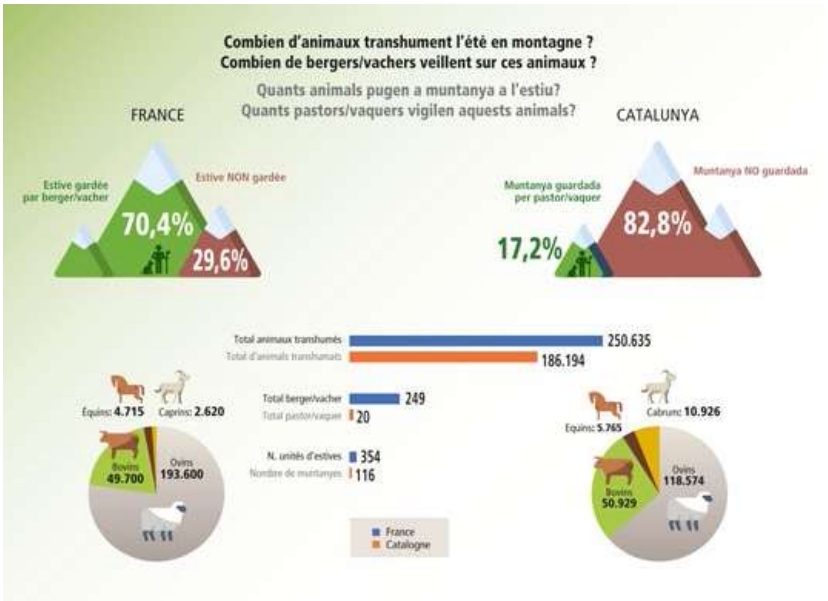

03. Cabana de pastor a la muntanya de Boldís.

El **Conveni plurianual de pastures,** un contracte de lloguer de terres que permet als ramaders/es pasturar les terres de l'ATP o comunals, com a mínim durant cinc anys

A part d'aquestes eines que permeten la instal·lació de nous ramaders al territori i faciliten la pujada de ramats a muntanya provinents d'altres zones, al 2007 s'hi afegeixen les actuacions del Pla de Suport a l'Economia de Muntanya (PSEM) específic dels Pirineus, finançat en un 42% per fons europeus (FEADER i FEDER), un 39% pel Ministeri d'Agricultura francès, el Fons Nacional de Gestió i Desenvolupament Territorial, i en un 19% per les regions i els departaments.

El PSEM finança parcialment o total diverses accions en cinc eixos diferents: la **conducció dels ramats** (sou dels pastors fins a un 80%, adquisició i manteniment dels gossos de protecció, helipostatges a les cabanes, etc.), la **millora de pastures** (desbrossades fins a un 75% del seu cost, punts d'aigua, xarxa elèctrica, accessos, tancats fixes, etc.), **les cabanes, estudis** (diagnòstics pastorals fins un màxim del 80% del seu cost, anàlisis de vulnerabilitat, etc.) o **dinamització** (80% del cost de l'acompanyament fiscal i jurídic a les entitats, muntatge i seguiment dels programes de millores pastorals, etc.).

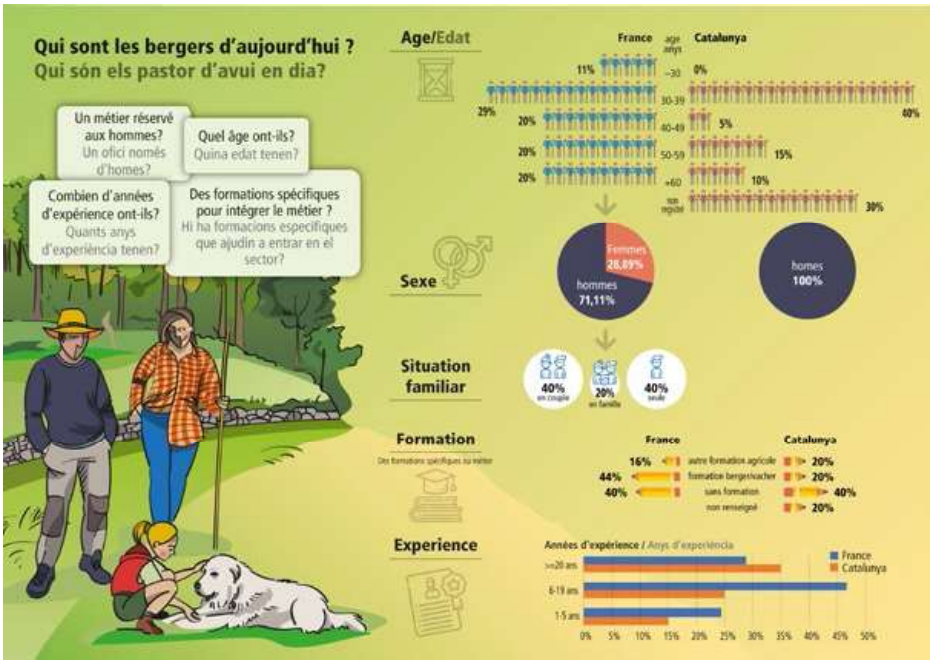

A Catalunya, en canvi, no disposem de cap llei com la "Loi pastorale" que tingui l'objectiu específic de reactivar l'economia i l'activitat pastoral. Tampoc disposem d'un programa com el PSEM, que financiï una sèrie d'actuacions que permetin que hi hagi mes presència de pastors/vaquers a les muntanyes, fer créixer la competitivitat de les explotacions, invertir en el manteniment de les pastures i que es posi en valor el patrimoni natural i paisatgístic de les muntanyes ramaderes.

La Llei de muntanya del 1983 de Catalunya, actualment en fase de reforma amb la redacció de l'avantprojecte de llei en curs, preveu "posar en valor i preservar el patrimoni natural, arquitectònic, cultural i paisatgístic". Ja veurem què n'acaba sortint, però de moment, tot fa pensar que quedarà bastant lluny de proposar unes directrius clares, específiques i concretes de reactivació de l'activitat pastoral.

Per altra banda, en els darrers anys i arran del projecte de consolidació de l'os bru al Pirineu, s'han aplicat mesures per compensar els danys provocats pel plantígrad com ara el finançament dels sous dels pastors en la zona de presència permanent de l'os, la manutenció dels gossos de protecció, la compra dels tancats elèctrics per apletar els animals durant la nit o la construcció d'algunes cabanes pels pastors de les zones afectades. Tanmateix, aquestes mesures tenen una dotació econòmi-

ca molt baixa en comparació amb les de França i només s'apliquen a les zones de presència permanent de l'os i voltants.

Vistes les circumstàncies, és fàcil entendre que hi hagi moltes més muntanyes guardades a França que a Catalunya, i que l'ofici de pastor i vaquer sigui percebut i valorat d'una altra manera per la societat.

QUI SÓN ELS PASTORS I VAQUERS A LES MUNTANYES CATALANES?

En el moment que realitzem l'estudi, tots ells són homes i el 40% tenen entre 30 i 39 anys. Podem dir que, com a mínim, un 25% tenen més de 50 anys (hi ha un 30% dels quals no hem pogut conèixer l'edat, però creiem que probablement entrarien en les franges d'edat més avançades).

La meitat dels nostres pastors i vaquers han rebut una formació relacionada amb el lloc que ocupen: un 25% ha realitzat una formació per fer de pastor/vaquer i l'altre 25% té una formació agrícola més amplia. **Els més joves són els que s'han format**, mentre que els d'edat més avançada tenen una llarga experiència (el 55% tenen una experiència de més de 10 anys en l'ofici).

EN QUINES CONDICIONS TREBALLEN?

Les muntanyes que tenen pastors i vaquers presents tota la temporada disposen (no totes elles) d'una cabana per allotjar els treballadors. En els 65% dels casos, aquesta està en bon estat, però el 35% de les cabanes estan en mal estat o bé es consideren directament barraques. Pel que fa als equipaments de les cabanes el 72% tenen accés a l'aigua (canalitzada en el millor dels casos, o amb una font a la vora), el 67% tenen electricitat (de la xarxa o amb plaques solars) i el 50% tenen cobertura de mòbil.

La remuneració econòmica es troba gairebé sempre per sobre del sou mínim interprofessional, amb la majoria d'ells cobrant 1000-1500 euros nets/mes i un 38% amb un sou de més de 1500 euros nets/mes (a França el 91% dels pastors i vaquers cobren més de 1500 euros nets/mes). A França la diferència de sous ve explicada bàsicament per la categoria salarial dins de l'addenda específica per als pastors i vaquers de muntanya del conveni de treball agrícola (amb diferents categories segons l'experiència i les tasques/responsabilitats de dur a terme), i el context de la muntanya (accessos difícils, nombre d'animals, presència de depredadors, etc.).

Mentre que a Catalunya, en absència d'una clàusula específica pels pastors i vaquers de muntanya en el conveni de treball agrícola, **els sous depenen sobretot de qui paga i de l'experiència**.

Com a gran diferència amb el territori francès, a Catalunya veiem que com a mínim el 45% dels ramaders han de costejar tots sols el sou del pastor i només el 20% dels llocs de treball són finançats totalment o en part per un finançador extern (administració pública). Una altra diferència és el tipus de contractació: a França la majoria de treballadors tenen un contracte temporal mentre que a Catalunya és majoritària la prestació de serveis.

QUINES NECESSITATS TENEN?

Les dificultats detectades pels pastors i vaquers de muntanya a partir de les entrevistes fetes a França i Catalunya són la depredació en primer lloc, les **condicions de treball i econòmiques i les relacions interpersonals** (amb els ramaders, l'administració i els altres usuaris de la muntanya). Aquells aspectes on els agradaria que hi hagués una millora són en primer lloc sobre les condicions de treball, i en menys proporció, sobre la gestió de la depredació, l'ampliació de la formació i la gestió dels conflictes amb els altres usuaris de les muntanyes.

QUÈ PODEM FER PER FOMENTAR AQUEST OFICI?

L'ofici de pastor i vaquer de muntanya va estretament lligat a la passió. Totes les persones entrevistades posen en valor els mateixos aspectes de l'ofici, prioritzant més uns temes o triant unes paraules concretes. Tant si per elles el més important és el contacte amb els animals, la recuperació d'un ofici, l'espai on es desenvolupa aquest o l'autonomia, la soledat i el repte que representa, totes elles estan d'acord que aquest ofici no el fas si no és per passió. I ja ens queda molt clar quan veiem les condicions en què treballen, tant per les poques facilitats de què disposen en alçada, com pels sous i les condicions laborals, molt lluny de facilitar i recompensar una tasca que s'està fent les 24 hores del dia, amb pocs dies de descans i en condicions molt dures. "**És un ofici bonic, cal guanyar-se'l, emocionant... Cal que t'interessi, si no, aviat pot esdevenir un problema molt gran...**".

Tots els entrevistats estan d'acord que aquest ofici no el fas si no és per passió

Per ara, el 66% dels entrevistats han expressat voler continuar amb la seva feina, però ja cal que prenguem consciència com a societat de la importància que té la seva tasca en el manteniment del nostre territori i la revitalització de les zones rurals, i que des de les administracions pertinents es treballi per millorar les condicions laborals i econòmiques dels nostres pastors. ✿